

Bruxelles, den 22. november 2018
(OR. en)

12956/18

**Interinstitutionel sag:
2008/0140(CNS)**

**SOC 600
ANTIDISCRIM 23
MI 695
JAI 981
FREMP 165**

NOTE

fra:	Generalsekretariatet for Rådet
til:	delegationerne
Tidl. dok. nr.:	12955/18
Komm. dok. nr.:	11531/08 - COM(2008) 426 final
Vedr.:	Forslag til Rådets direktiv om gennemførelse af princippet om ligebehandling af alle uanset religion eller tro, handicap, alder eller seksuel orientering

Vedlagt følger til delegationerne en konsolideret tekst til direktiv, der afspejler status på nuværende tidspunkt. Dette dokument forelægges for at fremme drøftelserne og med forbehold af de holdninger, som delegationerne har givet udtryk for under drøftelserne.

Bemærk, at teksten i bilaget er den samme som i dok. 12955/18, men at fodnoterne, der angiver delegationernes holdninger, er blevet fjernet.

Forslag til

RÅDETS DIREKTIV

om gennemførelse af princippet om ligebehandling af alle uanset religion eller tro, handicap, alder eller seksuel orientering

RÅDET FOR DEN EUROPÆISKE UNION HAR –

under henvisning til traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde, særlig artikel 19, stk. 1,

under henvisning til forslag fra Europa-Kommissionen¹,

under henvisning til godkendelse fra Europa-Parlamentet², og

ud fra følgende betragtninger:

- (1) I henhold til artikel 2 i traktaten om Den Europæiske Union (TEU) bygger Den Europæiske Union på værdierne menneskelig værdighed, frihed, demokrati, lighed, retsstatsprincippet og respekt for menneskerettighederne, herunder rettigheder for personer, der tilhører mindretal, som er værdier, alle medlemsstaterne har til fælles. I henhold til artikel 6 i TEU anerkender Unionen de rettigheder, friheder og principper, der findes i Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder. I henhold til samme artikel udgør de grundlæggende rettigheder, således som de er garanteret ved den europæiske konvention til beskyttelse af menneskerettigheder og grundlæggende frihedsrettigheder, og således som de følger af medlemsstaternes fælles forfatningsmæssige traditioner, generelle principper for EU-retten.

¹ EUT C ... af ..., s. ...

² EUT C ... af ..., s. ...

- (2) Alle menneskers ret til lighed for loven og beskyttelse mod forskelsbehandling er en universel ret, der anerkendes i verdenserklæringen om menneskerettigheder, De Forenede Nationers konvention om afskaffelse af alle former for diskrimination imod kvinder, den internationale konvention om afskaffelse af alle former for racediskrimination, De Forenede Nationers konventioner om borgerlige og politiske rettigheder og om økonomiske, sociale og kulturelle rettigheder, De Forenede Nationers konvention om rettigheder for personer med handicap, den europæiske konvention til beskyttelse af menneskerettigheder og grundlæggende frihedsrettigheder og den europæiske socialpagt, som [alle] medlemsstaterne har tiltrådt. Dette direktiv og navnlig bestemmelserne om adgang og tilpasninger i rimeligt omfang overholder de grundlæggende principper, der er anerkendt i FN's konvention om beskyttelse af verdens kultur- og naturarv.
- (2a) Fra og med den 23. december 2010 er EU part i FN's konvention om rettigheder for personer med handicap. Bestemmelserne i denne konvention er i overensstemmelse med artikel 216, stk. 2, i TEUF en integrerende del af Unionens retsorden, og EU-lovgivningen bør derfor fortolkes på en måde, der er i overensstemmelse med konventionen. I konventionens artikel 2 indgår navnlig nægtelse af tilpasninger i rimeligt omfang i definitionen på forskelsbehandling. I sin meddelelse "Den europæiske handicapstrategi 2010-2020: et nyt tilsagn om et Europa uden barrierer"³ opfordrede Kommissionen til sammenhæng med henblik på at sikre en effektiv gennemførelse af FN-konventionen i hele EU og fastslog, at adgang er et af de otte indsatsområder.
- (3) I dette direktiv overholdes de grundlæggende rettigheder og de grundlæggende principper, som anerkendes i bl.a. Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder. I artikel 10 i Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder anerkendes retten til at tænke frit og til samvittigheds- og religionsfrihed; artikel 21 forbyder forskelsbehandling, herunder på grund af religion eller tro, handicap, alder eller seksuel orientering; i artikel 26 anerkendes handicappedes ret til at nyde godt af foranstaltninger, der skal sikre deres autonomi.

³ KOM(2010) 636.

- (4) Det europæiske handicapår i 2003, det europæiske år for lige muligheder for alle i 2007, det europæiske år for interkulturel dialog i 2008 og det europæiske år for aktiv aldring og solidaritet mellem generationerne i 2012 har tydeligt vist, at der fortsat finder forskelsbehandling sted, men også at der er fordele ved mangfoldighed.
- (5) Det Europæiske Råd opfordrede på sit møde i Bruxelles den 14. december 2007 medlemsstaterne til at styrke indsatsen for at forhindre og bekæmpe forskelsbehandling både på og uden for arbejdsmarkedet⁴.
- (5a) Den 21. februar 2011 bekræftede Rådet på ny sit stærke engagement i at fremme og beskytte religions- og trosfrihed uden forskelsbehandling⁵; Rådet og repræsentanterne for medlemsstaternes regeringer opfordrede den 17. juni 2011 medlemsstaterne og Europa-Kommissionen til at fortsætte med at bekæmpe forskelsbehandling af personer med handicap og revidere de nuværende retlige rammer⁶, og den 16. juni 2016 opfordrede Rådet Europa-Kommissionen til at fremme foranstaltningerne på Kommissionens liste over tiltag til at forbedre LGBTI-personers ligestilling⁷.
- (6) Europa-Parlamentet har i sin beslutning af 20. maj 2008 om fremskridt på områderne ligebehandling og ikkediskriminering i EU (gennemførelse af direktiv 2000/43/EF og 2000/78/EF) (2007/2202(INI))⁸ og i sin beslutning af 8. september 2015 om situationen for de grundlæggende rettigheder i Den Europæiske Union (2013-2014) (2014/2254 (INI))⁹ krævet, at beskyttelsen mod forskelsbehandling forbedres i EU-lovgivningen.

⁴ Formandskabets konklusioner fra Det Europæiske Råd den 14. december 2007 i Bruxelles, punkt 50.

⁵ Rådets konklusioner af 21. februar 2011 om intolerance, diskrimination og vold på grundlag af religion eller tro (dok. 6485/11).

⁶ Rådets konklusioner af 17. juni 2011 om støtte til gennemførelsen af den europæiske handicapstrategi 2010-2020 (dok. 11843/11).

⁷ Rådets konklusioner af 16. juni 2016 om svar på Kommissionens liste over tiltag til at forbedre LGBTI-personers ligestilling, punkt 8 (dok. 9948/16).

⁸ EUT C 279E af 19.11.2009, s. 23.

⁹ EUT C 316 af 22.9.2017, s. 2.

- (7) Europa-Kommissionen har i sin meddelelse "Den nye sociale dagsorden: Muligheder, adgang og solidaritet i det 21. århundredes Europa"¹⁰ bekræftet, at i samfund, hvor alle anses for at være lige, bør ingen kunstige hindringer eller forskelsbehandling af nogen art holde folk tilbage fra at udnytte disse muligheder. Forskelsbehandling på grund af religion eller tro, handicap, alder eller seksuel orientering kan undergrave opfyldelsen af Unionens mål som nedfældet i traktaterne, særlig opnåelse af et højt beskæftigelsesniveau og et højt socialt beskyttelsesniveau, højnelse af levestandarden og livskvaliteten samt økonomisk og social samhørighed og solidaritet. Det kan også undergrave målet om at fjerne hindringerne for den frie bevægelighed for personer, varer og tjenesteydelser mellem medlemsstaterne. Kommissionen har yderligere understreget og bekræftet sit engagement med hensyn til at bekæmpe forskelsbehandling og fremme lige muligheder i sin meddelelse "Ikkeforskelsbehandling og lige muligheder for alle: Et fornyet engagement"¹¹ og i sin henstilling "En europæisk søjle for sociale rettigheder"¹².

¹⁰ KOM(2008) 412.

¹¹ KOM(2008) 420.

¹² C(2017) 2600.

- (8) Den eksisterende EU-lovgivning omfatter tre retsakter, som er baseret på artikel 13 i traktaten om oprettelse af Det Europæiske Fællesskab, der er afløst af artikel 19 i TEUF. Det drejer sig om direktiv 2000/43/EF¹³, direktiv 2000/78/EF¹⁴ og direktiv 2004/113/EF¹⁵, som har til formål at forebygge og bekæmpe forskelsbehandling på grund af køn, race eller etnisk oprindelse, religion eller tro, handicap, alder eller seksuel orientering. Disse retsakter har vist, at lovgivning kan bruges til at bekæmpe forskelsbehandling. Med direktiv 2000/78/EF fastlægges der navnlig en generel ramme for ligebehandling med hensyn til beskæftigelse og erhverv uanset religion eller tro, handicap, alder eller seksuel orientering. Der er dog stadig forskel på, i hvor høj grad og i hvilken form der i medlemsstaterne ydes beskyttelse mod forskelsbehandling af disse grunde uden for arbejdsmarkedet. Direktiv 2000/43/EF beskytter personer mod forskelsbehandling på grund af race eller etnisk oprindelse i forbindelse med adgang til og levering af varer og tjenesteydelser, social beskyttelse og uddannelse, mens direktiv 2004/113/EF yder beskyttelse mod forskelsbehandling på grund af køn i forbindelse med adgang til og levering af varer og tjenesteydelser, undtaget medieindhold, reklamer og uddannelse.
- (9) Hvad angår de omfattede grunde, er formålet med dette direktiv derfor at udvide graden og formen af beskyttelsen mod forskelsbehandling i de tre retsakter, så de ud over beskæftigelsesområdet også omfatter de specifikke områder fastsat i artikel 3. Unionens lovgivning bør derfor forbyde forskelsbehandling på grund af religion eller tro, handicap, alder eller seksuel orientering også på en række områder uden for arbejdsmarkedet, herunder adgang til social beskyttelse, adgang til uddannelse og adgang til og levering af varer og tjenesteydelser, herunder bolig. Tjenesteydelser bør forstås som den form for tjenesteydelser, der er omhandlet i artikel 57 i TEUF.

¹³ Rådets direktiv 2000/43/EF af 29. juni 2000 om gennemførelse af princippet om ligebehandling af alle uanset race eller etnisk oprindelse (EFT L 180 af 19.7.2000, s. 22).

¹⁴ Rådets direktiv 2000/78/EF af 27. november 2000 om generelle rammebestemmelser om ligebehandling med hensyn til beskæftigelse og erhverv (EFT L 303 af 2.12.2000, s. 16).

¹⁵ Rådets direktiv 2004/113/EF af 13. december 2004 om gennemførelse af princippet om ligebehandling af mænd og kvinder i forbindelse med adgang til og levering af varer og tjenesteydelser (EUT L 373 af 21.12.2004, s. 37).

- (10) Direktiv 2000/78/EF forbyder forskelsbehandling med hensyn til adgang til erhvervsuddannelse; det er nødvendigt at forbedre denne beskyttelse ved at udvide forbuddet mod forskelsbehandling til også at omfatte uddannelse, der ikke anses for at være erhvervsuddannelse.
- (11)
- (12) Forskelsbehandling omfatter direkte forskelsbehandling, indirekte forskelsbehandling, chikane, instrukser om at forskelsbehandle samt nægtelse af tilpasninger i rimeligt omfang for personer med handicap. Forskelsbehandling forekommer endvidere med udgangspunkt i flere grunde samt på grund af antagelser om en persons religion eller tro, handicap, alder eller seksuelle orientering. Forskelsbehandling på grund af antagelser finder sted, når en person behandles ringere eller chikaneres på grund af religion eller tro, handicap, alder eller seksuel orientering, som denne person anses for at have. Det er irrelevant, om antagelsen om den pågældende er korrekt.
- (12a) Forskelsbehandling omfatter også forskelsbehandling på grund af tilknytning til personer, der giver grund til forskelsbehandling, som bekræftet ved Domstolens dom i sag C-303/06¹⁶ og sag C-83/14¹⁷. En sådan forskelsbehandling finder bl.a. sted, når en person behandles ringere eller chikaneres på grund af en tilknytning, som denne person har eller anses for at have til personer af en bestemt religion eller tro, med et bestemt handicap eller af en bestemt alder eller seksuel orientering eller til organisationer, der arbejder for at fremme disse personers rettigheder. Det er derfor hensigtsmæssigt udtrykkeligt at sørge for beskyttelse mod en sådan forskelsbehandling i dette direktiv.
- (12ab) Ved forskelsbehandling af flere grunde forstås forskelsbehandling i en hvilken som helst form, der sker på grundlag af en kombination af to eller flere af følgende grunde, herunder når situationen, hvis grundene betragtes hver for sig, ikke ville give anledning til forskelsbehandling af den pågældende person: religion eller tro, handicap, alder eller seksuel orientering. Forskelsbehandling af flere grunde bør anerkendes for at afspejle den komplekse virkelighed i sager om forskelsbehandling og for at øge beskyttelsen af ofre heraf.

¹⁶ Dom af 17. juli 2008 i sag C-303/06, Coleman mod Attridge.

¹⁷ Dom af 16. juli 2015 i sag C-83/14, CHEZ Razpredelenie (Nikolova).

- (12b) Chikane er i strid med ligebehandlingsprincippet, da ofre for chikane ikke på lige fod med andre kan få adgang til social beskyttelse, uddannelse samt varer og tjenesteydelser. Chikane kan antage forskellige former, herunder uønsket verbal, fysisk eller ikkeverbal optræden. En sådan optræden kan betragtes som chikane i dette direktivs forstand, når den enten gentages eller er så alvorlig, at den har det formål eller den virkning at krænke en persons værdighed og skabe et truende, fjendtligt, nedværdigende, ydmygende eller ubehageligt klima.
- (13) Når Unionen gennemfører princippet om ligebehandling uanset religion eller tro, handicap, alder eller seksuel orientering, bør den i henhold til artikel 3, stk. 8, i TEUF tilstræbe at fjerne uligheder og fremme ligestilling mellem mænd og kvinder, da kvinder ofte er ofre for forskelsbehandling af flere grunde.
- Ved udarbejdelsen eller gennemgangen af de love og administrative bestemmelser, der er nødvendige for at efterkomme dette direktiv, bør medlemsstaterne tage hensyn til disses forskellige indvirkning på henholdsvis mænd og kvinder.
- (14) Det bør fortsat være de nationale retslige myndigheder eller andre kompetente organer, der i overensstemmelse med bestemmelserne i national lovgivning eller praksis vurderer de faktiske forhold, som giver anledning til at formode, at der forekommer direkte eller indirekte forskelsbehandling. Disse bestemmelser kan bl.a. give mulighed for på grundlag af statistisk og/eller videnskabeligt materiale eller på enhver anden måde at konstatere, om der foreligger indirekte forskelsbehandling.
- (14a) Forskelsbehandling på grund af alder kan tillades under visse omstændigheder, hvis den er objektivt begrundet i et legitimt mål, og hvis midlerne til at opfylde det pågældende mål er hensigtsmæssige og nødvendige. I den forbindelse bør fremme af den økonomiske, kulturelle eller sociale integration af personer, der tilhører bestemte aldersgrupper, udgøre et legitimt mål. Midlerne til at opfylde dette mål, f.eks. tilbud om mere gunstige adgangsbetinger for personer, der tilhører bestemte aldersgrupper, bør være hensigtsmæssige og nødvendige. Derfor formodes foranstaltninger vedrørende alder, der tilbyder gunstigere betinger end dem, der gælder for andre, som f.eks. gratis adgang til eller nedsatte priser for offentlig transport, museer eller sportsfaciliteter, at være forenelige med princippet om ikkeforskelsbehandling og udgør ikke forskelsbehandling.

- (15) Inden for bank- og forsikringsvirksomhed og i forbindelse med andre finansielle tjenester anvendes der risikofaktorer i tilknytning til alder for at vurdere den individuelle risiko og fastsætte præmier og ydelser. I forbindelse med visse finansielle tjenester er personer i forskellige aldersgrupper ikke i samme situation med hensyn til risikovurderingen. Forholdsmæssigt afpasset forskelsbehandling på grund af alder udgør derfor ikke forskelsbehandling, hvis personens alder er en afgørende faktor ved risikovurderingen for den pågældende tjeneste, og denne vurdering er baseret på aktuarmæssige principper og relevante og pålidelige statistiske data. Aldersgrænser og aldersgrupper i forbindelse med finansielle tjenesteydelser kan være forholdsmæssigt afpasset forskelsbehandling på grund af alder, hvis de er fastsat på en rimelig måde.
- (15a) Inden for bank- og forsikringsvirksomhed og i forbindelse med andre finansielle tjenester anvendes der risikofaktorer i tilknytning til handicap og især den helbredstilstand, der ligger til grund for handicappet, for at vurdere den individuelle risiko og fastsætte præmier og ydelser. Personer med et handicap er i visse finansielle tjenester ikke i samme situation med hensyn til risikovurderingen som personer uden et handicap. Forholdsmæssigt afpasset forskelsbehandling på grund af handicap udgør derfor ikke forskelsbehandling, hvis den pågældende persons helbredstilstand er en afgørende og regulær faktor ved risikovurderingen for den pågældende tjeneste, og denne vurdering er baseret på aktuarmæssige principper og relevante og pålidelige statistiske data eller på relevant og pålidelig lægelig viden.
- (15b) Forbrugerne og relevante retslige organer og klageorganer bør, hvis de anmoder herom, have ret til at blive informeret om begrundelserne for forskelsbehandling i forbindelse med finansielle tjenester på grund af alder eller handicap. Oplysningerne bør være nyttige og forståelige for offentligheden og forklare forskelle i den individuelle risiko for den pågældende tjeneste. Udbydere af finansielle tjenester bør dog ikke forpligtes til at videregive forretningsmæssigt følsomme data.

(16)

(17) Selv om forskelsbehandling forbydes, er det vigtigt at overholde andre grundlæggende rettigheder og frihedsrettigheder i overensstemmelse med Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder og den europæiske konvention til beskyttelse af menneskerettigheder og grundlæggende frihedsrettigheder, navnlig beskyttelse af privatlivet og familielivet, religionsfriheden samt foreningsfriheden, ytringsfriheden, pressefriheden og informationsfriheden. Dette direktiv bør ikke berøre foranstaltninger fastsat ved national lovgivning, som i et demokratisk samfund er nødvendige af hensyn til den offentlige sikkerhed, for at opretholde den offentlige orden, for at forebygge kriminalitet, for at beskytte sundheden og for at beskytte andres rettigheder og frihedsrettigheder.

(17-a) Dette direktiv ændrer ikke fordelingen af kompetence mellem Unionen og medlemsstaterne som fastlagt i traktaterne, herunder inden for uddannelse og social beskyttelse. Det berører heller ikke medlemsstaternes vigtige rolle og vide skønsmålinger med hensyn til at levere, udlægge og tilrettelægge tjenesteydelser af almen økonomisk interesse.

(17a) Dette direktiv omfatter anvendelse af princippet om ligebehandling med hensyn til adgang til social beskyttelse, adgang til uddannelse og adgang til og levering af varer og tjenesteydelser inden for rammerne af Unionens beføjelser. Begrebet "adgang" omfatter ikke en afgørelse i henhold til national lovgivning og praksis af, hvorvidt en person er berettiget til at modtage social beskyttelse eller uddannelse, da det er medlemsstaterne, som er ansvarlige for tilrettelæggelsen, finansieringen og indholdet af deres sociale beskyttelsessystemer og uddannelsessystemer samt for fastlæggelsen af, hvem der er berettiget til social beskyttelse eller uddannelse.

- (17b) Social beskyttelse i dette direktivs forstand bør omfatte social sikring, herunder lovbestemte pensionsordninger, social bistand, socialt boligbyggeri og sundhedsydelse. Dette direktiv bør derfor finde anvendelse i forbindelse med rettigheder og ydelser, der stammer fra almindelige eller særlige sociale sikrings-, sociale bistands- og sundhedsydelsesordninger, som er lovbestemte, eller som tilbydes enten direkte af staten eller af private parter, for så vidt de sidstnævnte ydelser finansieres af staten. I den forbindelse bør direktivet finde anvendelse med hensyn til ydelser i kontanter, naturalydelse og tjenesteydelser, uanset om ordningerne er med eller uden bidragspligt. Ovennævnte ordninger omfatter f.eks. de sikringsgrene, der er defineret i Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EF) nr. 883/2004¹⁸, og de ordninger, der regulerer de ydelser eller tjenesteydelser, som tilbydes på grund af manglende finansielle midler eller risiko for social udstødelse. Nærværende direktiv bør også finde anvendelse på alle lovbestemte supplerende pensionsordninger.
- (17c)
- (17d)
- (17e)
- (17f) Medlemsstaternes enekompetence med hensyn til at tilrettelægge deres sociale beskyttelsessystemer omfatter kompetence til etablering, finansiering og forvaltning af sådanne systemer og hertil knyttede institutioner samt kompetence til at fastlægge ydelsers og tjenesters substans, beløb, beregning og varighed og til at fastsætte betingelserne for at være berettiget til at modtage dem samt til at tilpasse disse betingelser for at sikre de offentlige finansers holdbarhed. Medlemsstaterne bevarer for eksempel muligheden for at forbeholde visse ydelser eller tjenesteydelser til visse aldersgrupper eller til personer med handicap.

¹⁸ Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EF) nr. 883/2004 af 29. april 2004 om koordinering af de sociale sikringsordninger (EUT L 166 af 30.4.2004, s. 1).

- (17g) Medlemsstaternes enekompetence med hensyn til at tilrettelægge deres uddannelsessystemer og indholdet af undervisnings- og uddannelsesaktiviteter, herunder tilbud om undervisning af personer med særlige behov, omfatter kompetence til etablering, finansiering og forvaltning af uddannelsesinstitutioner, til udvikling af læseplaner og andre uddannelsesaktiviteter, til fastlæggelse af eksamensprocedurer og betingelser for at være berettiget, herunder for eksempel aldersgrænser for adgang til skoler, stipendier eller kurser. Medlemsstaterne bevarer især muligheden for at fastsætte aldersgrænser på uddannelsesområdet.
- (17ga) Alle personer, uanset om de er fysiske eller juridiske personer, kan frit indgå aftaler, herunder vælge en aftalepartner til en given transaktion. Såfremt valget af aftalepartner ikke skyldes den pågældendes religion eller tro, alder, handicap og seksuel orientering, bør dette direktiv ikke berøre personens frihed til at vælge aftalepartner. Forbuddet mod forskelsbehandling af disse grunde bør gælde for personer, som leverer varer og tjenesteydelser inden for Unionen, der er tilgængelige for offentligheden, og som tilbydes uden for privat- og familielivet og transaktioner i den forbindelse.
- (17h) Dette direktiv anvendes ikke på spørgsmål, der henhører under familieretten, herunder civilstand og adoption, og love om reproduktive rettigheder. Det berører heller ikke statens eller statslige institutioners eller organers eller uddannelsessektorens sekulære status.
- (17i)
- (18)
- (19) I henhold til artikel 17 i TEUF respekterer Unionen og anfægter ikke den status i henhold til national lovgivning, som kirker og religiøse sammenslutninger eller samfund har i medlemsstaterne, og den respekterer ligeledes filosofiske og konfessionsløse organisationers status.

- (19a) Personer med handicap omfatter personer med en langvarig fysisk, psykisk, intellektuel eller sensorisk funktionsnedsættelse, som i samspil med forskellige barrierer kan hæmme dem i fuldt og effektivt at deltage i samfundslivet på lige fod med andre. Definitionen af "langvarig" i forbindelse med begrebet handicap bør ses i lyset af Den Europæiske Unions Domstols praksis, navnlig dommen i sag C-395/15.
- (19ab) Princippet om adgang er fastlagt i FN's konvention om rettigheder for personer med handicap. Konventionen fastsætter i denne henseende, at for at gøre det muligt for handicappede at leve et selvstændigt liv og deltage fuldt ud i alle livets aspekter skal medlemsstaterne som deltagerstater træffe hensigtsmæssige foranstaltninger til at sikre, at personer med handicap har adgang på lige fod med andre til de fysiske omgivelser, transportmuligheder, information og kommunikation, herunder informations- og kommunikationsteknologi og -systemer, og de øvrige faciliteter og tilbud, der er åbne for eller gives offentligheden.
- (19b) Foranstaltninger, der skal sikre adgang for personer med handicap på lige fod med andre til de områder, der er omfattet af dette direktiv, spiller en vigtig rolle, når det gælder om at sikre fuld lighed i praksis. Sådanne foranstaltninger bør omfatte identificering og fjernelse af hindringer og barrierer for adgang samt forebyggelse af nye hindringer og barrierer. Foranstaltninger til at sikre adgang for personer med handicap bør ikke medføre en uforholdsmæssig stor byrde. Adgang bør anses for værende opnået på rimelig vis, hvis personer med handicap er i stand til effektivt og på lige fod med andre at få adgang til de tjenester, som navnlig bygninger, anlæg, transportydelser og infrastruktur skal yde eller tilbyde offentligheden, også selv om de ikke kan få adgang til hele den bygning, det anlæg eller den infrastruktur, der er tale om.
- (19c) Sådanne foranstaltninger bør sigte mod at opnå adgang, herunder bl.a. til det fysiske miljø, transport, informations- og kommunikationsteknologi og -systemer og tjenesteydelser inden for dette direktivs anvendelsesområde. Det forhold, at der ikke altid kan opnås adgang på helt lige fod med andre, kan ikke fremføres som begrundelse for ikke at vedtage alle foranstaltninger for i så høj grad som muligt at forbedre adgangen for personer med handicap.

- (19d) Der er mange måder, hvorpå adgangen kan forbedres, herunder anvendelse af "universelt design"-princippet. Ifølge FN's konvention om rettigheder for personer med handicap betyder "universelt design" udformning af produkter, omgivelser, ordninger og tilbud, således at de i videst muligt omfang kan anvendes af alle personer uden behov for tilpasning eller særlig udformning. "Universelt design" bør ikke udelukke hjælpemidler til særlige grupper af personer med handicap, når der er behov herfor¹⁹. Medlemsstaterne bør iværksætte eller fremme forskning i og udvikling af universelt designede varer og tjenesteydelser, der henhører under dette direktivs anvendelsesområde, med sigte på at opfylde de særlige behov, som personer med handicap har, og samtidig mindske behovet for tilpasning og omkostningerne mest muligt, og for at fremme deres tilgængelighed og anvendelse. Medlemsstaterne bør også fremme universelt design i forbindelse med udviklingen af standarder og retningslinjer og derved gradvist sikre adgang til varer og tjenesteydelser.
- (19e) Hvis EU-lovgivning, der fastsætter detaljerede standarder eller specifikationer for adgang eller tilpasninger i rimeligt omfang vedrørende særlige varer eller tjenesteydelser, overholdes, bør kravene i dette direktiv med hensyn til adgang eller tilpasninger i rimeligt omfang betragtes som opfyldt.

¹⁹ Artikel 2 i FN's konvention om rettigheder for personer med handicap.

- (20) EU-lovgivningen fastsætter allerede detaljerede specifikationer eller standarder for adgang på nogle områder. Sådanne specifikationer eller standarder er fastsat i bl.a. Kommissionens forordning (EU) nr. 1300/2014²⁰, Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EU) nr. 181/2011²¹, Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EF) nr. 1107/2006²² og Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EF) nr. 1371/2007²³. EU-lovgivningen fastsætter også allerede retlige krav for at sikre adgang uden at fastsætte specifikationer eller standarder for disse krav. Sådanne retlige krav er fastsat i bl.a. Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EU) nr. 1303/2013²⁴ og i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2014/24/EU²⁵. I artikel 7 i forordning (EU) nr. 1303/2013 er handicappede personers adgang f.eks. fastsat som et af de kriterier, der skal opfyldes i forbindelse med fastlæggelsen af, hvilke operationer der medfinansieres af fondene.

²⁰ Kommissionens forordning (EU) nr. 1300/2014 af 18. november 2014 om den tekniske specifikation for interoperabilitet gældende for tilgængelighed for handicappede og bevægelseshæmmede personer i EU's jernbanesystem.

²¹ Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EU) nr. 181/2011 af 16. februar 2011 om buspassagerers rettigheder og om ændring af forordning (EF) nr. 2006/2004.

²² Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EF) nr. 1107/2006 af 5. juli 2006 om handicappede og bevægelseshæmmede personers rettigheder, når de rejser med fly (EUT L 204 af 26.7.2006, s. 1).

²³ Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EF) nr. 1371/2007 af 23. oktober 2007 om jernbanepassagerers rettigheder og forpligtelser (EUT L 315 af 3.12.2007, s. 14).

²⁴ Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EU) nr. 1303/2013 af 17. december 2013 om fælles bestemmelser for Den Europæiske Fond for Regionaludvikling, Den Europæiske Socialfond, Samhørighedsfonden, Den Europæiske Landbrugsfond for Udvikling af Landdistrikterne og Den Europæiske Hav- og Fiskerifond og om generelle bestemmelser for Den Europæiske Fond for Regionaludvikling, Den Europæiske Socialfond, Samhørighedsfonden og Den Europæiske Hav- og Fiskerifond og om ophævelse af Rådets forordning (EF) nr. 1083/2006 (EUT L 347 af 20.12.2013, s. 320).

²⁵ Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2014/24/EU af 26. februar 2014 om offentlige udbud og om ophævelse af direktiv 2004/18/EF.

- (20-aa) Medlemsstaterne tilskyndes til at træffe innovative foranstaltninger for at sikre adgang for personer med handicap til kulturinfrastrukturer og kulturaktiviteter, idet Rådet i sin resolution af 5. maj 2003 om lige uddannelsesmuligheder for handicappede elever og studerende har understreget behovet for sådanne foranstaltninger²⁶. De kan inspireres af "universelt design"-princippet og medlemsstaternes bedste praksis.
- (20-a) Ud over de generelle foregribende foranstaltninger for at sikre adgang spiller foranstaltninger for at foretage tilpasninger i rimeligt omfang i de enkelte sager en vigtig rolle, når det gælder om at sikre fuld lighed i praksis for personer med handicap på de områder, der er omfattet af dette direktiv. Ved et kontraktligt eller andet længerevarende forhold mellem udbyderen og personen med handicap kan strukturel ændring af lokalerne eller udstyret betragtes som værende af rimeligt omfang. Tilpasninger i rimeligt omfang kan omfatte justering eller ændring af udbyderens sædvanlige politikker, procedurer og praksis samt tilpasning af adgangsvilkår og ydelse af specifik bistand under hensyntagen til de særlige behov, som en person med handicap har, med henblik på at opnå et ligeværdigt resultat. Foranstaltninger for at foretage tilpasninger i rimeligt omfang bør ikke medføre en uforholdsmæssig stor byrde.
- (20-b) Medlemsstaterne tilskyndes til at udvikle og gennemføre innovative foranstaltninger for at sikre tilpasninger i rimeligt omfang.
- (20aa) I forbindelse med udbuddet af boliger bør tjenesteyderen ikke være forpligtet til at foretage strukturelle ændringer af lokalerne eller til at betale for sådanne ændringer for at efterkomme bestemmelserne i dette direktiv om tilpasninger i rimeligt omfang. I overensstemmelse med national lovgivning og praksis bør en udbyder acceptere sådanne ændringer, hvis de er finansieret på anden vis og ikke medfører en uforholdsmæssig stor byrde af anden art.
- (20ab) Forpligtelsen til at tilbyde tilpasninger i rimeligt omfang, forudsat at det ikke giver anledning til en uforholdsmæssig stor byrde, er fastlagt i direktiv 2000/78/EF og FN's konvention om rettigheder for personer med handicap. Konventionen indeholder også bestemmelser om princippet om adgang.

²⁶ EUT C 134 af 7.6.2003, s. 6.

- (20b) Ved vurderingen af, om foranstaltninger til at sikre adgang eller tilpasninger i rimeligt omfang ville medføre en uforholdsmæssig stor byrde, bør der tages hensyn til en række faktorer, herunder bl.a. organisationens eller virksomhedens størrelse, ressourcer og art samt foranstaltningernes skønnede omkostninger eller den (tekniske og/eller økonomiske) levetid for de infrastrukturer og de genstande, som anvendes til at levere en tjenesteydelse. Desuden kunne der navnlig opstå en uforholdsmæssig stor byrde, når det kræver betydelige strukturelle ændringer at sikre adgang til fast ejendom eller løsøre, der er beskyttet i henhold til nationale regler på grund af den historiske, kulturelle, kunstneriske eller arkitektoniske værdi.
- (20c)
- (21) Forbuddet mod forskelsbehandling bør ikke være til hinder for, at medlemsstaterne kan opretholde eller vedtage foranstaltninger, der har til formål at forebygge eller opveje ulemper for en gruppe af personer af en bestemt religion eller tro, med et bestemt handicap eller af en bestemt alder eller seksuel orientering eller med en kombination af karakteristika, der vedrører disse specifikke grunde til forskelsbehandling. Sådanne foranstaltninger kan omfatte støtte til organisationer af og for personer af en bestemt religion eller tro, med et bestemt handicap eller af en bestemt alder eller seksuel orientering, når deres hovedmål er at fremme disse personers økonomiske, kulturelle eller sociale integration eller imødekomme deres særlige behov.
- (22) Dette direktiv fastsætter mindstekrav og giver således medlemsstaterne mulighed for at indføre eller opretholde gunstigere bestemmelser. Gennemførelsen af dette direktiv bør ikke tjene som begrundelse for en forringelse af de eksisterende vilkår på dette felt i de enkelte medlemsstater.
- (23) Personer, der udsættes for forskelsbehandling på grund af religion eller tro, handicap, alder eller seksuel orientering, bør sikres den fornødne retsbeskyttelse. For at sikre en mere effektiv retsbeskyttelse bør foreninger, organisationer og andre juridiske personer have beføjelse til at indtræde som part i en sag, herunder på vegne af eller til støtte for ethvert offer for forskelsbehandling, uden at nationale procesregler vedrørende repræsentation og retten til forsvar derved tilsidesættes.

- (24) Reglerne om bevisbyrde bør tilpasses, når der umiddelbart synes at foreligge en sag om forskelsbehandling, og bevisbyrden bør, for at princippet om ligebehandling kan anvendes effektivt, gå over til sagsøgte eller den indklagede, når der fremlægges beviser for en sådan forskelsbehandling. Sagsøgte eller den indklagede skal imidlertid ikke fremlægge bevis for, at sagsøger tilhører en bestemt religion, har en bestemt tro, et bestemt handicap, alder eller en bestemt seksuel orientering.
- (25) Effektiv gennemførelse af princippet om ligebehandling forudsætter passende retsbeskyttelse mod viktimisering.
- (26) I sin resolution om opfølgningen af det europæiske år for lige muligheder for alle (2007) opfordrede Rådet til at inddrage civilsamfundet, herunder organisationer, der repræsenterer personer, der risikerer at blive udsat for forskelsbehandling, arbejdsmarkedets parter og andre berørte parter, fuldt ud i udformningen af politikker og programmer, der har til formål at forebygge forskelsbehandling og fremme lighed og lige muligheder, både på europæisk og nationalt plan.
- (27) Erfaringerne med anvendelsen af direktiv 2000/43/EF, 2004/113/EF og 2006/54/EF viser, at tilstedeværelsen af et eller flere organer i hver medlemsstat, som har kompetence til at analysere problemer i forbindelse med forskelsbehandling, undersøge mulige løsninger og yde konkret hjælp til ofre for forskelsbehandling, ville give øget beskyttelse mod forskelsbehandling af de grunde, der er omfattet af dette direktiv. I overensstemmelse med hensigten om at udvide graden og formen af beskyttelsen mod forskelsbehandling på grund af køn og race eller etnisk oprindelse til de grunde, der er omfattet af dette direktiv, bør organets eller organernes kompetencer også omfatte de områder, der er omfattet af direktiv 2000/78/EF.

- (28) Medlemsstaterne bør fremme indsamling af data om ligebehandling og forskelsbehandling med henblik på navnlig at overvåge og evaluere effektiviteten af de foranstaltninger, der er truffet for at efterkomme dette direktiv. Til dette formål kan medlemsstaterne f.eks. fastlægge referencerammer eller målbare mål eller deltage i indsamlingen af kvalitative og/eller kvantitative data. For så vidt angår dette direktiv forstås data om ligebehandling og forskelsbehandling som omfattende alle oplysninger, der er nyttige og relevante med henblik på beskrivelse og analyse af ligebehandling i den forstand, at de påpeger eksistensen og/eller omfanget af forskelsbehandling og/eller ligebehandling. De indsamlede data kan omfatte grundlæggende oplysninger såsom demografiske og samfundsøkonomiske data, data om materiel eller erfaret ulighed eller data, der gør det muligt at vurdere aktuelle politikker²⁷ eller data baseret på indikatorer for menneskerettigheder. Data bør indsamles i overensstemmelse med national lovgivning og praksis og i overensstemmelse med gældende EU-ret, navnlig vedrørende beskyttelse af personoplysninger.
- (29) Medlemsstaterne bør fastsætte effektive sanktioner, der står i rimeligt forhold til overtrædelsen og har en afskrækkende virkning, og som iværksættes i tilfælde af manglende overholdelse af forpligtelserne i dette direktiv.
- (30) Målet for dette direktiv, nemlig at sikre et fælles niveau for beskyttelse mod forskelsbehandling i alle medlemsstaterne, kan ikke i tilstrækkelig grad opfyldes af medlemsstaterne, men kan på grund af den påtænkte handlingens omfang og virkninger bedre kan nås på EU-plan; Unionen kan derfor vedtage foranstaltninger i overensstemmelse med nærhedsprincippet, jf. artikel 5 i TEU. I overensstemmelse med proportionalitetsprincippet, jf. nævnte artikel, går dette direktiv ikke videre, end hvad der er nødvendigt for at nå dette mål.
- (31) I overensstemmelse med punkt 34 i den interinstitutionelle aftale om bedre lovgivning tilskyndes medlemsstaterne til, både i egen og Unionens interesse, at udarbejde og offentliggøre deres egne oversigter, der så vidt muligt viser overensstemmelsen mellem dette direktiv og gennemførelsesforanstaltningerne —

VEDTAGET DETTE DIREKTIV:

²⁷ Jf. "European handbook on equality data - 2016 revision" (den europæiske håndbog om data om ligestilling, revideret udgave, 2016, http://ec.europa.eu/newsroom/just/item-detail.cfm?item_id=54849).

KAPITEL I

GENERELLE BESTEMMELSER

Artikel 1

Formål

Dette direktiv fastlægger en ramme for bekæmpelsen af forskelsbehandling på grund af religion eller tro, handicap, alder eller seksuel orientering eller af flere grunde med henblik på at gennemføre princippet om ligebehandling i medlemsstaterne, jf. artikel 3, og fremmer dette princip yderligere med hensyn til beskæftigelse og erhverv som fastsat i direktiv 2000/78/EF.

Artikel 2

Begrebet forskelsbehandling

1. I dette direktiv forstås ved "princippet om ligebehandling", at ingen udsættes for forskelsbehandling af nogen af de i artikel 1 anførte grunde.
- 1a. I dette direktiv forstås ved forskelsbehandling:
 - (i) direkte forskelsbehandling
 - (ii) indirekte forskelsbehandling
 - (iii) chikane
 - (iv) direkte forskelsbehandling eller chikane på grund af tilknytning
 - (v) nægtelse af tilpasninger i rimeligt omfang for personer med handicap og
 - (vi) instruks om at forskelsbehandle en person af en af de i artikel 1 anførte grunde.

2. Ved anvendelsen af stk. 1 gælder følgende definitioner:

- a) Der foreligger direkte forskelsbehandling, hvis en person af en af de i artikel 1 anførte grunde eller af flere grunde behandles ringere, end en anden i en tilsvarende situation bliver, er blevet eller ville blive behandlet.
- b) Der foreligger indirekte forskelsbehandling af en af de i artikel 1 anførte grunde eller af flere grunde, hvis en tilsyneladende neutral bestemmelse, betingelse eller praksis eller en kombination af flere sådanne vil stille personer med en bestemt religion eller tro, med et bestemt handicap, af en bestemt alder og/eller af en bestemt seksuel orientering særlig ufordelagtigt i forhold til andre personer, medmindre den pågældende bestemmelse, betingelse eller praksis er objektivt begrundet i et legitimt mål, og midlerne til at opfylde det er hensigtsmæssige og nødvendige.
- c) Der foreligger chikane, hvis en uønsket optræden i relation til en af de i artikel 1 anførte grunde eller af flere grunde finder sted med det formål eller den virkning at krænke en persons værdighed og skabe et truende, fjendtligt, nedværdigende, ydmygende eller ubehageligt klima. I den forbindelse kan begrebet chikane defineres i overensstemmelse med medlemsstaternes nationale lovgivning og praksis.
- d) Der foreligger forskelsbehandling på grund af tilknytning, hvis en person forskelsbehandles af en af de i artikel 1 anførte grunde eller af flere grunde på grund af en tilknytning, som denne person har eller anses for at have til personer af en bestemt religion eller tro, personer med et handicap, personer i en given aldersgruppe og/eller personer med en bestemt seksuel orientering.
- e) Der foreligger nægtelse af tilpasninger i rimeligt omfang for personer med handicap, hvis artikel 4a ikke overholdes.

- 3-a(ny) Der foreligger forskelsbehandling af flere grunde, når forskelsbehandling baseres på en kombination af de i artikel 1 anførte grunde.

Forskelsbehandling af flere grunde kan finde sted på grundlag af en sådan kombination, også når forskelsbehandling ikke ville finde sted af en eller flere af grundene hver for sig.

3.

4.

5.

6. Uanset stk. 1, 1a og 2 udgør forskelsbehandling på grund af alder ikke forskelsbehandling, hvis den er objektivt begrundet i et legitimt mål, og hvis midlerne til at opfylde det pågældende mål er hensigtsmæssige og nødvendige.

Fremme af den økonomiske, kulturelle eller sociale integration af personer, der tilhører bestemte aldersgrupper, udgør et legitimt mål i henhold til første afsnit.

- 6-a Favorable takster, gebyrer eller satser, når der tilbydes en vare eller ydes en tjeneste til personer i en specifik aldersgruppe, udgør ikke forskelsbehandling i henhold til dette direktiv.
- 6a. Uanset stk. 1, 1a og 2 udgør forskelsbehandling, der består i gunstigere bestemmelser for personer med handicap med hensyn til betingelserne for adgang til de i artikel 3 omhandlede områder, som vedtages for at fremme deres økonomiske, kulturelle eller sociale inklusion eller for at imødekomme sådanne personers særlige behov, ikke forskelsbehandling i henhold til dette direktiv.

7. I forbindelse med levering af finansielle tjenester

- a) udgør forholdsmæssigt afpasset forskelsbehandling på grund af alder ikke forskelsbehandling i henhold til dette direktiv, hvis alder er en afgørende faktor ved risikovurderingen for den pågældende tjeneste, og denne vurdering er baseret på aktuarmæssige principper og relevante og pålidelige statistiske data
- b) udgør forholdsmæssigt afpasset forskelsbehandling på grund af handicap ikke forskelsbehandling i henhold til dette direktiv, hvis den pågældende persons helbredstilstand er en afgørende og regulær faktor ved risikovurderingen for den pågældende tjeneste, og denne vurdering er baseret på aktuarmæssige principper og relevante og pålidelige statistiske data eller på relevant og pålidelig lægelig viden.

Udbydere af finansielle tjenesteydelser, der beslutter at anvende forholdsmæssigt afpasset forskelsbehandling på grund af alder eller handicap, skal efter anmodning give oplysninger til kunder og relevante retslige organer og klageorganer om begrundelsen for denne forskelsbehandling.

8. Dette direktiv berører ikke foranstaltninger fastsat ved national lovgivning, som i et demokratisk samfund er nødvendige af hensyn til den offentlige sikkerhed, for at opretholde den offentlige orden, for at forebygge kriminalitet, for at beskytte mindreårige, for at beskytte sundheden og sikkerheden og for at beskytte andres rettigheder og frihedsrettigheder, herunder ret til ytrings- og pressefrihed. Dette direktiv begrænser ikke medlemsstaternes kompetence eller udvider Unionens kompetence inden for de i dette stykke omhandlede områder.

Artikel 3

Anvendelsesområde

1. Inden for de beføjelser, der er tillagt Den Europæiske Union, og inden for de grænser, der er fastsat i stk. 2, finder forbuddet mod forskelsbehandling, både inden for den offentlige og den private sektor, herunder offentlige organer, anvendelse på alle personer for så vidt angår:

- a) adgang til social beskyttelse, for så vidt som den vedrører social sikring, herunder lovbestemte supplerende pensionsordninger, samt social bistand, socialt boligbyggeri og sundhedsydelse.

Adgang i henhold til dette litra omfatter processen med informationssøgning, ansøgning og registrering samt den faktiske levering af sociale beskyttelsesforanstaltninger

b)

- c) adgang til uddannelse.

Adgang i henhold til dette litra omfatter processen med informationssøgning, ansøgning og registrering samt den faktiske adgang til og deltagelse i uddannelsesaktiviteter

- d) adgang til og levering af varer og tjenesteydelser, herunder boliger, som er tilgængelige for offentligheden, og som tilbydes uden for rammerne af privatlivet og familielivet.

Adgang i henhold til dette litra omfatter processen med informationssøgning, ansøgning, registrering, bestilling, reservation, leje og køb samt den faktiske levering og benyttelse af de pågældende varer og tjenesteydelser.

2. Dette direktiv finder ikke anvendelse på:

- a) spørgsmål, der henhører under familielovgivningen, herunder civilstand og adoption, samt lovgivningen om reproduktive rettigheder
- b) tilrettelæggelse og finansiering af medlemsstaternes sociale beskyttelsessystemer, herunder etablering og forvaltning af sådanne systemer og hertil knyttede institutioner samt ydelsers og tjenesters substans, beløb, beregning og varighed samt betingelserne for at være berettiget til at modtage disse ydelser og tjenester, såsom for eksempel fastsættelse af aldersgrænser for visse ydelser
- c)
- d) tilrettelæggelsen og finansieringen af medlemsstaternes uddannelsessystemer, herunder etablering og forvaltning af uddannelsesinstitutioner, undervisningens og uddannelsesaktiviteternes indhold, udvikling af læseplaner, fastlæggelse af eksamensprocedurer og betingelserne for at være berettiget, såsom for eksempel aldersgrænser for skoler, stipendier eller kurser

- e) forskelsbehandling baseret på en persons religion eller tro med hensyn til adgang til uddannelsesinstitutioner, hvis etik er baseret på religion eller tro, i overensstemmelse med national lovgivning, tradition og praksis.

3.

- 3a. Dette direktiv berører ikke nationale foranstaltninger om tilladelse til eller forbud mod at bære religiøse symboler og begrænser ikke medlemsstaternes enekompetence på disse områder.

- 4. Dette direktiv berører ikke national lovgivning, der sikrer statens, statslige institutioners eller organers eller uddannelsessektorens sekulære status eller vedrører den status, som kirker og andre organisationer baseret på religion eller tro har, eller de aktiviteter, de udfører, og begrænser ikke medlemsstaternes enekompetence på disse områder.

- 5. Dette direktiv omfatter ikke forskelsbehandling på grund af nationalitet og berører ikke bestemmelser og betingelser vedrørende tredjelandsstatsborgeres og statsløse personers indrejse og ophold i medlemsstaterne og heller ikke nogen form for behandling, der skyldes de pågældende tredjelandsstatsborgeres eller statsløse personers retsstilling.

Artikel 4

Adgang for personer med handicap

- 1. Medlemsstaterne træffer de nødvendige og hensigtsmæssige foranstaltninger til at sikre adgang for personer med handicap på lige fod med andre på de områder, der er nævnt i artikel 3. Disse foranstaltninger bør imidlertid ikke medføre en uforholdsmæssig stor byrde.
 - 1a. Adgang omfatter generelle foregribende foranstaltninger for at sikre en effektiv gennemførelse af princippet om ligebehandling for personer med handicap på de områder, der er nævnt i artikel 3.
- 2. Foranstaltningerne omhandlet i stk. 1 og 1a omfatter identificering og fjernelse af hindringer og barrierer for adgang samt forebyggelse af nye hindringer og barrierer på de områder, der er omfattet af dette direktiv.

- 3.
- 4.
- 5.
6. Stk. 1, 1a og 2 finder kun anvendelse på boliger, når det vedrører de fælles bygningsdele med mere end én boligenhed. Dette stykke berører ikke artikel 4, stk. 7, og artikel 4a.
7. Medlemsstaterne træffer gradvis de nødvendige foranstaltninger for at sikre, at der er tilstrækkelig mange boliger tilgængelige for personer med handicap.
8. Medlemsstaterne iværksætter eller fremmer forskning i og udvikling af universelt designede varer og tjenesteydelser i overensstemmelse med nationale forhold og betingelser.
9. Bestemmelserne i denne artikel betragtes som overholdt, hvis EU-lovgivning, der fastlægger detaljerede standarder eller specifikationer for adgang vedrørende særlige varer eller tjenesteydelser, overholdes.

Artikel 4a

Tilpasninger i rimeligt omfang for personer med handicap

1. Med henblik på at sikre overensstemmelse med princippet om ligebehandling af personer med handicap foretages der tilpasninger i rimeligt omfang på de områder, der er nævnt i artikel 3.
2. Ved "tilpasninger i rimeligt omfang" menes der i stk. 1 nødvendige og hensigtsmæssige ændringer og tilpasninger, der ikke indebærer en uforholdsmæssig stor byrde, når dette i et konkret tilfælde er nødvendigt for at tage hensyn til de særlige behov, en person med handicap har, med henblik på at give vedkommende adgang til den pågældende specifikke sociale beskyttelsesforanstaltning, uddannelsesaktivitet, vare eller tjenesteydelse på lige fod med andre.
3. I forbindelse med udbuddet af boliger forpligter stk. 1 og 2 ikke tjenesteyderen til at foretage strukturelle ændringer af lokalerne eller til at betale for dem. I overensstemmelse med national lovgivning og praksis skal en udbyder acceptere sådanne ændringer, hvis de er finansieret på anden vis og ikke medfører en uforholdsmæssig stor byrde.

4. Bestemmelserne i denne artikel betragtes som overholdt, hvis EU-lovgivning, der fastlægger detaljerede standarder eller specifikationer om tilpasninger i rimeligt omfang for særlige varer eller tjenesteydelser, overholdes.

Artikel 4b

Fælles bestemmelser om adgang og tilpasninger i rimeligt omfang

1. Ved vurderingen af, om de nødvendige foranstaltninger til overholdelse af artikel 4 og 4a ville medføre en uforholdsmæssig stor byrde, tages der især hensyn til:
- a) organisationens eller virksomhedens størrelse, ressourcer, art og nettoomsætning og overskud
 - aa) den negative indvirkning på en person med handicap, der berøres af det faktum, at den hensigtsmæssige og nødvendige foranstaltning ikke gennemføres; f.eks. begrænset eller nægtet adgang til varer og tjenesteydelser eller tjenester og ydelser på områderne social beskyttelse og uddannelse, som er af afgørende betydning for personen med handicap
 - b) den skønnede udgift til den hensigtsmæssige og nødvendige foranstaltning
 - c) den anslåede fordel for personer med handicap generelt under hensyntagen til hyppigheden og varigheden af brugen af de pågældende varer og tjenesteydelser og hyppigheden og varigheden af forholdet med sælger eller udbyder
 - ca) omfanget af offentlig finansiering til rådighed for organisationen eller virksomheden til at træffe den hensigtsmæssige og nødvendige foranstaltning
 - d) levetiden for de infrastrukturer og de genstande, som bruges til at levere en tjenesteydelse²⁸
 - e) den historiske, kulturelle, kunstneriske eller arkitektoniske værdi af den pågældende faste ejendom eller løsøre og
 - f) de pågældende foranstaltningers sikkerhed og anvendelighed.

Hvis byrden i tilstrækkeligt omfang lettes gennem foranstaltninger, der ligger inden for rammerne af den pågældende medlemsstats handicappolitik, anses den ikke for at være uforholdsmæssig stor.

²⁸ Dette kriterium er måske kun relevant for adgang.

2.

3.

Artikel 5

Positiv særbehandling

1. For at sikre fuld ligestilling i praksis er princippet om ligebehandling ikke til hinder for, at de enkelte medlemsstater opretholder eller vedtager særforanstaltninger, der har til formål at forebygge eller opveje ulemper knyttet til religion eller tro, handicap, alder eller seksuel orientering.

Artikel 6

Mindstekrav

1. Medlemsstaterne kan vedtage eller opretholde bestemmelser, som er gunstigere for beskyttelsen af princippet om ligebehandling end bestemmelserne i dette direktiv.
2. Gennemførelsen af dette direktiv berettiger under ingen omstændigheder til at forringe det eksisterende beskyttelsesniveau i medlemsstaterne over for forskelsbehandling på de områder, der er omfattet af dette direktiv.

KAPITEL II

RETSMIDLER OG HÅNDHÆVELSE

Artikel 7

Klageadgang

1. Medlemsstaterne sikrer, at enhver, der mener sig krænket, fordi princippet om ligebehandling tilsidesættes i forhold til den pågældende, kan indgive klage til retslige og/eller administrative instanser, herunder til forligsinstanser, hvis de finder det hensigtsmæssigt, med henblik på håndhævelse af forpligtelserne i henhold til dette direktiv, selv efter at det forhold, hvori forskelsbehandlingen angiveligt har fundet sted, er ophørt.
2. Medlemsstaterne sikrer, at foreninger, organisationer og andre juridiske personer, der i overensstemmelse med kriterierne i deres nationale lovgivning har en legitim interesse i at sikre, at dette direktivs bestemmelser overholdes, er berettiget til – enten på vegne af eller til støtte for sagsøgeren eller klageren – med dennes godkendelse at indtræde som part i klagen til retslige og/eller administrative instanser med henblik på håndhævelse af forpligtelserne i dette direktiv.
3. Stk. 1 og 2 berører ikke nationale bestemmelser om tidsfrister for anlæggelse af sager vedrørende princippet om ligebehandling.

Artikel 8

Bevisbyrde

1. Medlemsstaterne træffer i overensstemmelse med deres nationale retssystemer alle nødvendige foranstaltninger til at sikre, at det, når en person, der mener sig krænket, fordi princippet om ligebehandling tilsidesættes over for den pågældende, for en domstol eller en anden kompetent myndighed fremfører faktiske omstændigheder, som giver anledning til at formode, at der er udøvet direkte eller indirekte forskelsbehandling, påhviler sagsøgte eller den indklagede at bevise, at forbuddet mod forskelsbehandling ikke er blevet overtrådt.

2. Stk. 1 er ikke til hinder for, at medlemsstaterne indfører bestemmelser for bevisførelse, der er gunstigere for sagsøgerne.
3. Stk. 1 finder ikke anvendelse i straffesager.
4. Medlemsstaterne kan træffe beslutning om ikke at anvende stk. 1 på sager, hvor en domstol eller en anden kompetent instans undersøger sagens faktiske omstændigheder.
5. Stk. 1, 2, 3 og 4 finder ligeledes anvendelse på sager som nævnt i artikel 7, stk. 2.

Artikel 9

Viktimisering

Medlemsstaterne indfører i deres nationale retssystemer de nødvendige foranstaltninger til at beskytte enkeltpersoner mod ufordelagtig behandling eller ufordelagtige følger som reaktion på en klage eller enhver form for retsforfølgning med det formål at sikre, at princippet om ligebehandling overholdes.

Artikel 10

Formidling af information

Medlemsstaterne sikrer, at de bestemmelser, der vedtages i medfør af dette direktiv, og de relevante bestemmelser, der allerede finder anvendelse, på hele deres område bringes til de berørte personers kendskab ved hjælp af egnede midler.

Artikel 11

Dialog med relevante berørte parter

Med henblik på at fremme princippet om ligebehandling tilskynder medlemsstaterne til en dialog med de relevante berørte parter, som i overensstemmelse med den nationale lovgivning og praksis har en legitim interesse i at bidrage til bekæmpelsen af forskelsbehandling af de grunde og på de områder, der er omfattet af dette direktiv.

Artikel 12

Organer til fremme af ligebehandling

1. Medlemsstaterne udpeger et eller flere organer til fremme af ligebehandling af alle uanset religion eller tro, handicap, alder eller seksuel orientering. Sådanne organer kan være en del af institutioner, der har til opgave på nationalt plan at forsvare menneskerettighederne eller beskytte enkeltpersoners rettigheder.
2. Medlemsstaterne sikrer, at disse organer også har kompetence til at:
 - a) yde uafhængig bistand til ofre for forskelsbehandling med at få behandlet deres klager over forskelsbehandling under hensyntagen til ofrenes, foreningernes, organisationernes eller de andre juridiske personers rettigheder, jf. artikel 7, stk. 2
 - b) indlede uafhængige undersøgelser af forskelsbehandling og
 - c) offentliggøre uvildige rapporter og fremsætte henstillinger om ethvert spørgsmål vedrørende forskelsbehandling.
3. Medlemsstaterne sikrer også, at beføjelserne for det organ eller de organer, der er omhandlet i stk. 1, inkluderer både de områder, der er omfattet af dette direktiv, og de områder, der er omfattet af direktiv 2000/78.

KAPITEL III

AFSLUTTENDE BESTEMMELSER

Artikel 13

Overholdelse

Medlemsstaterne træffer de nødvendige foranstaltninger for at sikre, at princippet om ligebehandling overholdes inden for dette direktivs anvendelsesområde, og navnlig at:

- a) alle love og administrative bestemmelser, der strider mod princippet om ligebehandling, ophæves
- b) alle aftaleretlige bestemmelser, virksomheders interne reglementer og vedtægter for foreninger med eller uden lukrativt formål, der strider imod princippet om ligebehandling, erklæres eller kan erklæres ugyldige eller ændres.

Artikel 14

Sanktioner

Medlemsstaterne fastsætter de sanktioner, der skal anvendes ved overtrædelse af de nationale bestemmelser, der er vedtaget i henhold til dette direktiv, og træffer de nødvendige foranstaltninger for at sikre, at sanktionerne bliver anvendt. Sanktionerne kan indebære, at der ydes ofret skadeserstatning, som der ikke må fastsættes en øvre grænse for, og de skal være effektive, stå i rimeligt forhold til overtrædelsen og have en afskrækkende virkning.

Artikel 14a

Lige muligheder for mænd og kvinder

I overensstemmelse med artikel 8 i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde tager medlemsstaterne, når de gennemfører dette direktiv, hensyn til målet om at fjerne uligheder og fremme ligestilling mellem mænd og kvinder.

Artikel 15
Gennemførelse

1. Medlemsstaterne sætter de nødvendige love og administrative bestemmelser i kraft for at efterkomme dette direktiv senest den [fire år efter vedtagelse]. De underretter straks Kommissionen herom og sender den teksten til disse bestemmelser.

Disse love og bestemmelser skal ved vedtagelsen indeholde en henvisning til dette direktiv eller skal ved offentliggørelsen ledsages af en sådan henvisning. De nærmere regler for henvisningen fastsættes af medlemsstaterne.

2. Medlemsstaterne kan fastsætte, at forpligtelsen til at sikre adgang, jf. artikel 4, skal opfyldes senest den ... [fem år efter vedtagelsen] for nye bygninger, anlæg, transportydelser og infrastruktur.
- 2a. Medlemsstaterne kan fastsætte, at forpligtelsen til at sikre adgang, jf. artikel 4, skal opfyldes senest den ... [20 år efter vedtagelsen] for eksisterende bygninger, anlæg, transportydelser og infrastruktur. Hvis en medlemsstat vælger dette, skal den sikre gradvis gennemførelse af denne forpligtelse i den pågældende periode.
3. Enhver medlemsstat, der vælger at gøre brug af den yderligere frist, der er fastsat i stk. 2a, meddeler Kommissionen inden datoen i stk. 1 en handlingsplan, der fastlægger, hvilke skridt der skal tages, og tidsplanen for at opnå en gradvis gennemførelse af denne forpligtelse.
- 3a. Medlemsstaterne underretter Kommissionen inden datoen i stk. 1 om deres planer for den gradvise gennemførelse af forpligtelsen i artikel 4, stk. 7.
4. Medlemsstaterne fremmer indsamling af data om ligebehandling og forskelsbehandling. Data indsamles i overensstemmelse med national lovgivning og praksis og i overensstemmelse med gældende EU-ret, navnlig vedrørende beskyttelse af personoplysninger.

Artikel 16

Rapport

1. Medlemsstaterne meddeler senest den ... [to år efter datoen i artikel 15, stk. 1] og hvert femte år herefter Kommissionen alle oplysninger, denne har brug for til at udarbejde en rapport til Europa-Parlamentet og Rådet om anvendelsen af dette direktiv, herunder oplysninger om gennemførelse af planerne omhandlet i artikel 15, stk. 3 og 3a.
2. I Kommissionens rapport skal der i relevant omfang tages hensyn til de nationale ligebehandlingsorganers og relevante interessenters synspunkter samt synspunkter fremsat af Den Europæiske Unions Agentur for Grundlæggende Rettigheder. I overensstemmelse med princippet om lige muligheder for mænd og kvinder skal rapporten bl.a. indeholde en vurdering af indvirkningen på kvinder og mænd af de foranstaltninger, der er truffet. På baggrund af de modtagne oplysninger skal rapporten om nødvendigt indeholde forslag med henblik på revision og ajourføring af direktivet.

Artikel 17

Ikrafttræden

Dette direktiv træder i kraft på dagen for offentliggørelsen i Den Europæiske Unions Tidende.

Artikel 18

Adressater

Dette direktiv er rettet til medlemsstaterne.
